

VEREBÉLYI KINCSÓ

„KIVÁLTKÉPP BÖLCS ÉS SZÉP SZAVÚ...”¹

Az emberi élet hosszúsága és annak beosztása minden kultúrában foglalkoztatta az embereket. A legtermészetközelibb és valószínűleg a legrégebb megkülönböztetés az ifjúkor és az öregkor ellentétpárja. Az ókorban az emberi életet a gyermekkor – érett kor – öregség szakaszokra osztották, a növekedés, megállapodottság és hanyatlás egymást követő sorrendjére utalva. Általában hímnemű figurákkal illusztráltak az életkorokat, a fizikai jellemzők hangsúlyozásával. Az ember által tapasztalt jelenségek megragadására a hármas mellett más tagolású osztályozási rendszereket is ismerünk. Ókori keleti eredetű például a négyes beosztása: erre jó példa a négy évszak, a négy égtáj, vagy a Galenus óta ismert négy testnedv, a négy temperamentum és ehhez hasonlóan a gyermek-, ifjú-, érett- és öreg kor megkülönböztetése. Az európai kultúrában mindemellett ugyancsak a kereszténység előtti időkből tudnak a kutatók példákat sorolni arra nézve, hogy egyes gondolkodók a hetes számot tartva lényegesnek, hét szakaszra osztották fel az emberi élet hosszát. Szólón az athéni államférfi és költő a kor és társadalom szemléletének megfelelően elsősorban a férfiakról írta versét:

*Gyermekcsék fogaik kicsi korban nőtt kerítését
hét esztendejükig kisfiúként kivetik.
Isten hogyha megád másodszor hét kerek évet,
bimbózik s kivirul rajtuk az ifjúi báj.
Háromszor hét év ha lepergett, pelyhezik álluk,
s még noha nőnek, az arc zsenge zománca fakul.
Négyszer hét évet ha betölti a férfi, kiváltképp
délceg s szembeszökő rajta a férfierő.
Ötször hét évet számlálva a férfiú, nászra
gondoljon, s fiaikat nemzeni kedve legyen!
Hatször hét évet ha betölti a férfi, csiszolt a fő,
s immár gyermekesen nem szívesen pepecsel.*

1 A kötet ünnepeltjének Pozsony Ferencnek a születésnapját beillesztettük Szólón rendszerébe, így jutottunk el tanulmányunk alkalomhoz illő címéhez. (Szerző megj.)

*Hétszer s nyocszor hét esztendő s korra kiváltképp
bölcs és szép szavú: ez kétszeri hét kerek év.
S bár a kilencszer hét éves még nem tehetetlen,
nagy tettekre tunyább szelleme és szava már.
Végre, ki tízszer hét esztendőt érve, keresztül-
lépte e kor küszöbét, sorsa halálra megért.²*

A hetes száma van még például a bolygóknak, a hét napjainak, az ókor csodáinak vagy a mesebeli sárkány fejének – hogy csak néhányat említsünk a példák közül. Hippokratész az egészség–betegség viszonyának alakulásában tartotta jelentősnek a hetes számot. A hetes szám az élet fordulópontjainak a kijelölésében máig érzeteti hatását: a gyerekek hét éves kor körül lesznek iskolaérettek, tizennégy évesen kezdődik a pubertás, régebben huszonegy év volt a felnőttkor határa. Még a házasságokban is általános felfogás szerint hét évenként érnek el a párok közös sorsuk fordulópontjaihoz. Természetesen a beosztás logikája, ami a változatos és változékony valóság megragadásának absztrakt alapja, hihetetlenül tartósan ivódott bele az európai gondolkodásba, mégis a gazdasági feltételek, tudományos felismerések és kulturálisan feldolgozott tapasztalatok nyomán az életkorok határainak a megállapítására további sokféle megoldás született. Nemcsak a tagolódás, hanem az egyes szakaszok közötti átmenetek is differenciáltabbá váltak. Az élet hosszának beosztása a filozófusokon kívül nemcsak orvosokat, költőket foglalkoztatott, hanem képzőművészeket is. Ikonográfiai kutatásokban jártas szerzők egybehangzóan azt állítják, hogy az egymást követő életkorok bemutatása középkori festményeken a bibliai történetek keretében kezdődött. A Jézus születését köszöntő három keleti király egyrészt a korabeli ismereteknek megfelelően három földrészt és rendszerint három életkort is jelzett. Máskor az élet mulandóságára intő képi megfogalmazások középpontjába a halált állítják, amely egyaránt fenyeget csecsemőt, felnőttet és aggot. Az élet és halál esetlegessége, a szerencse forgandósága egymástól szemantikailag sem idegen témák: Vanitás és Fortuna irányítja az ember sorsát. A szerencse = kerék képi motívum azután a középkorban számtalan változatban fogalmazódott meg. Ehhez a megfogalmazási módhoz kapcsolódik Robert de Lisle *Psalteriuma*, amely 1339-ben francia földön készült (Freeman Sandler 2001). E gazdagon illusztrált kötet egyik lapján színezett rajzon körben elhelyezett tíz kisebb körben – medáliában – férfi- és nőalakok mutatják be az életkorokat (1. kép). A kép közepén ugyancsak medáliában az isten arca látható, körülötte a „Cuncta simul cerno, totum ratione guberno” felirattal. (Schenda 1983: 12–13.)³ Ismertek olyan képek, amelyeken a kerék már önmagában is a sors forgandóságát jelképezi (2. kép). Más változatokon közepén a Fortuna alakja, illetve a Halál-csontváz helyezkedik el (3–4. képek). Egy 1557-re datált, ismeretlen németalföldi művész színes rézmetszete azért érdekes, mert a vízszintesen elhelyezett kerék közepén földgömb látható, a keréken pedig négy figura jelképezi az életkorokat (5. kép). A földrajzi értelemben újonnan megismert „gömb alakú világ”, az emberi élet, az ördög által jelzett kárhozát és az úristen mennyországa a teljességet, az örök körforgást szemléletesen hozza egymással összefüggésbe (De Meyer 1970). Különös figyelemre érdemes Bartholomeus Anglicus mester, akinek *De proprietatibus rerum* című latinul írt művét a könyvnyomtatás feltalálása után számtalan nyelvre fordították le és illusztrálva adták ki ugyancsak sok helyen.⁴ E mű egy 1486-os kiadásából az emberi élet hét állomását mutató

2 Kárpáty Csilla fordítása.

3 'Minden kort egyszerre látok, mindent okos számvetéssel irányítok.' Fordította a szerző.

4 Például 1482-ből Lyonban Mathiue Huss, 1492-ből a Westminster kiadását szokták az első publikált változatok között felsorolni.

képet szokták idézi, amelyen a figurák az életkorokat és az azokra jellemzőnek tartott foglalatosságokat mutatják be egy képzeletbeli kör mentén elrendezve (6. kép).

Ritkábban ugyan, de az életkorok ábrázolásai egymás mellé is sorolódtak. A 15. századból ismer a kutatás olyan réz-, és színezett fametszetet, amelyeken a férfi életének tíz szakaszát bemutató alakok kerülnek egymás mellé, feliratokkal ellátva (7. kép).⁵ Ez a tízes beosztás gyökeresedik meg és válik majd a későbbi életkor-képek alapjává is. (Thijssen–Overdick 2002: 56). Ezen a képen, mint oly sok hasonlóan e korban a fiúk illetve férfiak mellett az emberi tulajdonságokkal felruházott állatok ábrázolásai jelennek meg. Az állatok, mint az emberi tulajdonságok reprezentációi az európai művelődés történetében igen régi időktől vezethetők vissza. Ezt a hagyományt erősítette meg az, hogy az i. e. 200 körül keletkezett, több változatban ismert *Physiologus* a középkor vége felé számtalan másolatban, fordításban és csúfondáros szövegekben, de még képeken és szobrászati alkotásokon is elterjedt. Az antik műveltség iránt a 15. században felébredt érdeklődés tovább erősítette az állat-hasonlatokat, metaforikus alkalmazásait. Az élet tíz szakaszának alakjaihoz társított állatok kisebb nagyobb változatoktól eltekintve általában a következők voltak:

	férfiak	nők
10 év	fiatal bak	csirke
20 év	borjú	galamb
30 év	bika	szarka
40 év	oroszlán	páva
50 év	róka	tyúk
60 év	farkas	liba
70 év	kutya	keselyű
80 év	macska	bagoly
90 év	szamár	denevér
100 év	halál	halál

Számtalan nyomon a képeket részletes vagy kevésbé részletes magyarázatok egészítik ki. Nem véletlen, hogy a férfiakat kísérő állatok rendje hamarabb szilárdult meg a képhasználatban, mint a nőké és kevésbé változékonyan mutatkozott a 16. században elért népszerűségét követő időkben (8. kép). Az is feltűnő, hogy a férfiakat olyan háziállattal vagy vadállattal jellemzik, amelyekhez a közgondolkodásban általában az erő, a ravaszság, a kitartás képzete társul. Ez meg is felel a polgáriarülő társadalom család-felfogásának, ami szerint a férfi feladata a világban való érvényesülés. A nőkhöz társított madarak illetve szárnyas állatok egy részéhez könnyű a „fészek-örzés” gondolatát kapcsolni. Ennek megfelelően a nők életpályája családi élet keretei között bontakozik ki.

Az életkorok tematika ábrázolási típusainak e csoportjában különleges helyet foglal ez az 10 lapból álló sorozat, amelyet Tobias Stimmer munkájaként Bernhard Jobin adott ki strasbourg-i műhelyében 1575-ben (Bake 2005: 113–133). Őt-öt lapon a férfi és női élet egymással nem mindenben azonos jellemzőkkel bíró képeit – egy-egy lapon akár két korszakét is – rajzolta meg a grafikus (9. kép). Noha a képek ikonográfiaileg nem szakadnak el teljesen az előképektől, ugyanakkor a természeti környezetbe állított alakok ábrázolásai valóságghű részletekkel és a korra, nemre vonatkozó elvárások normatív jegyeivel is ren-

5 Az élet szakaszai megverselése sajátos műfajjá vált például német nyelvterületen a 16. században.

delkeznek. Az öltözékek például könnyen megfeleltethetők a korabeli viselet-kódexekkel. (Nem is véletlen, hogy a korszak híressé vált viseletsorozatainak grafikusai Jost Amman a férfi és női életkorokat ábrázoló, egy tervezett naptár számára készített metszetein az életkor és a viselet jellemzése összekapcsolódott.) Nem formula-szerű az sem, ahogyan nők és férfiak felnőtté válásának, öregedésének jellemzőit az arckifejezésen, testtartáson keresztül egymástól eltérő vonásokkal jellemzi a korában sokat foglalkoztatott művész. A kutatás rávilágított az emberi életkorokra jellemző tulajdonságok és az állatok sztereotipizált jellemzőinek az összekapcsolására, ennek irodalmi hátterére, sőt utóéletére is. Így válik érthetővé az, ha egy-egy férfi illetve női alak mellett attribútum szerűen tűnik fel a kutya vagy a bagoly, néha még a denevér vagy a sas is. A 17. századot követően lassanként eltűnnek a „kor-jelző” állatok, mivel az életkorok képi megjelenítésének programja megváltozik. Érdekes az alakokat illetően azt is megemlíteni, hogy az emberi test iránti érdeklődés, az anatómia rejtelméi nemcsak az orvosokat, hanem a képzőművészeket is foglalkoztatták. A külső testi, és a belső lelki vonások kapcsolatainak láthatóvá tétele művészi problémaként is jelentkezett a kora-újkorban (Köll 2009: 165–186).

Az említett ábrázolási minták mellett a 16. század első felében a feltételezések szerint Amszterdamban tűnik fel az életkorok lépcsőzetes, pontosabban piramis formájú elrendezése. A nyomdatechnika fejlődésével, a nyomtatott lapok mennyiségének növekedésével és a lakásdíszítés divatjának változásával, Európai szinte minden országában elterjedtek az ilyen képek. Az „életkorok lépcsői” jobbára a férfi és női változatokat két lapon párban mutatva, tíz fokozatot jellemezve, színes litográfiákon váltak a 18–19. századra igazán népszerűvé. Az egyes képek alatt sokszor versikék is olvashatóak –mintegy folytatásaként a korábban kialakult, lassanként szentencia jellegűvé vált versműfajnak.

Az élet-kerék ábrázolásokon illetve a körbe rendezett képsorokon az emberi alakok mellett megjelenő elemek, különféle metaforikus jelentéssel bíró tárgyak vagy figurák a középkori képi szimbolikára is támaszkodva az emberi élet alakulásának végzettségét hangsúlyozták. Az ún. vanitás-képekről leggyakrabban az elkerülhetetlen halált jelképező csontváz került át az élet szakaszainak példázat jellegű képsoraira. Az élet lépcsői kompozíciós séma megszilárdulásával az Isten illetve a sors mindenhatóságának, az egyén kiszolgáltatottságának az érzékeltetése megváltozik, a vallási tematika kezd eltűnni a képekről, vagy egészen megszélidülve az ember teremtése bibliai mozzanataira szűkül csupán. A lépcsőkön álló férfiak vagy nők tartása, ruhája olykor az öltözék-kiegészítők jobbára a polgári társadalom elvárásait, ideáljait mutatják be. „Az élet rendje” a hangsúlyos, amely megszabott keretek között ível felfelé, majd a törvényszerűen bekövetkező befejezés irányába lefelé.

Az élet lépcsőin, vagy az életkorok fokain álló férfi vagy női alakok, a 18. század második felétől némelykor párok,⁶ olyan kiegyensúlyozott, idillikus képet mutatnak az élet minden szakaszáról, amely harmóniát és nyugalmat áraszt (Schenda 1983: 11–24). A kép- változatok jellegüket és témáikat illetően lényegében szinte változatlanok, függetlenül a kiadás helyétől. A világra jött csecsemő tíz éves koráig kedvesen játszik. A húszas évek táján a párkapcsolat kialakulásának egy jelenete látható. A nő a harmincas éveiben kisgyermeket gondozó anyja, a következő életszakaszban segíti gyermeke házasságának létrejöttét. Az ötven éves kor a nő életének csúcspontja: unokáknak örvendhet. A hatvanéves nagymama már lefelé tart a lépcsőkön, de szívében még ifjú, hetven évesen már botra támaszkodik, nyolcvan évesen fiatal kísérője segítségével tud járni. Kilencven éves korában karosszékre roskadtan várja, hogy 100 éves kora táján vissza adja lelkét teremtőjének. A férfiak jobbá-

6 A 'Lebenstreppe' és 'Lebensalterstufen' kifejezéseknek nincs meggyökeresedett magyar megfelelője.

ra egyedül járják életútjukat, negyvenes éveiktől mindenképen. Ötvenes éveikben jutnak karrierjük csúcsára, hatvan éves korukban, még ha idősen is, de társadalmilag hasznos tevékenységet tudnak folytatni. (Chvojka 2003.) A hetven éves öregember bottal jár, a nyolcvan éves bölcsen karosszékből figyeli a világot, a kilencen éves vénségen már csak a gyerekek gúnyolódnak, százévesen pedig a sir fogadja magába. (10–11. képek.) Ismerünk magyar nyelvű litográfiákat is körülbelül a 20. század elejéről származóakat, amelyeken az ábrázolások az ismert sztereotípiáknak felelnek meg, csupán a német nyelvterületen jól ismert szövegek magyar fordításai kerültek az életlépcsők címkéjeként a lapokra.⁷

	Férfi változat	Női változat
1	Miként a hajnalpír oly szép Az élet kezdet angyalkép.	Miként a hajnalpír oly szép Az élet kezdet angyalkép.
10	A legszebb idő a gyermekévek, Hamar múlnak csak e szépek.	Miként a virág virulva Szépen megy a lány át az életen.
20	A bátor ifju szép Álmai Sokszor füstté szoktak Válni.	Bájdús 20 évvel a lány, A szerelem még most talány.
30	Büszkén vár most a Harczra Ha kíséri az Ég Áldása.	A szerelmi harc lecsendesül. Ha anya ölében Kis gyermek ül.
40	40 évvel, az élet delén, Még erősen áll a helyén.	Büszke a felnőtt fiára. Bár már szürke lett a haja.
50	50 évvel is megjárja Még épp erőben várja.	50 évvel az anya jutalma Nézi mily derék lett a fia.
60	60-nal a gond kezd jönni Már nem sok tervet lehet szőni.	A házvezetésben most felváltja Bájos hajadon leánya.
70	A haja már egész fehér Míg az ember ideér.	Az unokák vidám játéki Öregségét megédesíti.
80	Elmélázva gondol vissza Az elmúlt régi szép dolgokra.	80-nal már megy lefelé Minden lépés a sír felé.
90	Már csak mint árnyék Lassan, lassan. Halad megszokott utjában.	90-nel már a dédunokák Azok akik őt gondozzák.
100	S ha a 100-at Meghaladta Az Úr a jámborsághoz Hívja.	S ha a 100 évet is elérte Szép és boldog volt az élete.

Mivel nyugat-Európában az élet lépcsői képtípus évszázadokon keresztül hihetetlen példányszámban terjedt el, így elégséges alapot nyújtanak ahhoz, hogy az életmód és a

⁷ A litográfiák kiadóját nem sikerült adatok hiányában azonosítani. A szerző tulajdonában lévő példányokon nincs semmilyen jelzés. A képek állapotuk miatt nem közölhetők.

mentalitás változásának történetéhez adalékokat szolgáltatassanak. A férfi és női szerepek lassú átalakulása, ezeknek a társadalmi minősítése ugyanúgy leolvasható a sorozatok összehasonlításából, mint egyáltalán az emberi élet egészének és fázisainak az értékelése. Összehasonlító kutatások alapozták meg az olyan észrevételeket, amelyek például arra vonatkoznak, hogy mennyire későn jelennek meg a férfiak nagypapa szerepkörben, vagy, hogy az öreg kor szakaszainak a bemutatásánál milyen ritka a halál jelzése. A középkori ember fenyegetettségének, halálfélelmének nyomai is eltűnnek a képekről, még az architektonikus lépcsős szerkezet is a nyugalmat, biztonságot sugallja. A csontváz vagy a kaszás halál már nem is jelenik meg. Ez utóbbi legfeljebb a „halál angyala” képében viszi el az aggkorú halandót, mint ahogy a bölcsőbe is angyalka helyezi el a csecsemőt. A lépcsők alatti félkör alakú felületen leggyakrabban Ádám és Éva teremtésének paradicsomi jelene, más változatokon az utolsó ítélet illetve a menny és a pokol látható. A 19. század végi nyomatokon keresztelői és temetési ceremóniák ábrázolásai kerülnek a jelzett felületre. A kép egészének a felépítése, a figurák gesztusai, a feliratok és még sok apró részlet, a megszállóduló polgári élet elvárásait és értékrendjét sugallja. Ez az alapja annak, hogy körülbelül a 20. század elejéig Spanyolországtól Oroszorszáig nemcsak városi, hanem falusi otthonokban is a leggyakoribb fali dísz volt az emberi életkorok lépcsősorokon való ábrázolása (Bringéus 1982, Charraud 1971, De Meyer 1970, Thijessen–Overdick 2012).

A lépcső-piramis mint képszerkesztési modell olyan közismert és népszerű a 19. században, hogy felhasználják azt például társadalmi státusok elismertségének vagy Napóleon pályafutásának a bemutatására is.

Az életkorok megítélésének évszázadokon, sőt évezredekken át követhető szöveg- és képhagyománya egymásra is hatott és bele ivódott a közgondolkodásba. Magunk sem vesszük észre, ha az életkorokkal kapcsolatban azok a régen sztereotipizált gondolatok jutnak az eszünkbe, amelyek képi megfelelőit metszetek és nyomatok tízezrei vették nemzedékek emlékezetébe. (12. kép.)

SZAKIRODALOM

BAKE, Kristina

2005 *Geschlechtsspezifisches Altern in einem Lebensalter-Zyklus von Tobias Stimmer und Johann Ischart*. In: Heike Hartung (hg.): *Alter und Geschlecht. Repräsentationen, Geschichten und Theorien des Alter(n)s*. Transcript Verlag, Bielefeld, 113–133.

BRINGÉUS, Nils-Arvid

1982 *Alderstrappan*. In: *Uő: Svenska Bonadsmalningar*. Bokförlaget Signum, Lund, 224–229.

CHVOJKA, Erhard

2003 *Geschichte der Grosselternrolle*. Böhlau Verlag, Wien–Köln–Weimar.

CHARRAUD, Alain

1971 *Analyse de la représentation des âges de la vie humaine dans les estampes populaires du XIXe siècle*. *Ethnologie française*. (1) 7–15.

FREEMAN SANDLER, Lucy

2001 *The Psalter of Robert de Lisle in the British Library*. (Studies in the Medieval and Early Renaissance Art History.) Brepols N.V., New York.

KNÖLL, Stefanie

2009 Der Weibliche Körper als Sinnbild des Alters. Zur Naturalisierung der Alterdarstellungen im 16. Jahrhundert. In: Dorothei Elm – Thorsten Fitzon – Kathrin Liess – Sandra Linden: *Alterstopoi. Das Wissen von den Lebensaltern in Literatur, Kunst und Theologie*. De Gruyter, Berlin.

De MEYER, Maurits

1970 *Populare Druckgraphik Europas. Niederland vom 15 bis zum 20. Jahrhundert*. Callwey, München.

SCHENDA, Rudolf

1983 Die Alterstreppe – Geschichte einer Popularisierung. In: *Die Lebenstreppe. Bilder der menschlichen Lebensalter..* (Schriften des Rheinischen Museumsamtes, 23.) Rheinland-Verlag, Köln, 11–24.

THIJESSEN, Jo. – Overdick, Michael

2012 Die Liebenstreppe und ihre Verwandten. In: *Arbeitskreis Bild-Druck-Papier. Tagungsband Bd.17*. Wachsmann, Berlin, 43–66.

„DEOSEBIT DE ÎNȚELEPT ȘI DE ELOCVENT...”

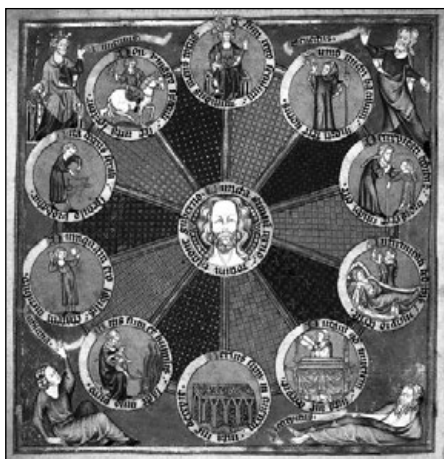
În fiecare cultură există preocuparea de longevitate și de structurarea vieții omenești. Diferențierea care stă cel mai aproape de natură și probabil că este cea mai veche, constă în dihotomia tinereții și a bătrâneții. În antichitate viața omenească a fost structurată pe trei segmente: copilărie – maturitate – bătrânețe, făcându-se referire la succesiunea creșterii, stabilității și a declinului. De regulă vârstele au fost ilustrate cu ajutorul unor figuri de sex masculin, accentuându-se caracteristicile fizice. Pe lângă structurarea pe trei segmente mai cunoaștem și alte sisteme de clasificare în ceea ce privește fenomenele vieții umane.

“ESPECIALLY WISE AND ELOQUENT...”

Every culture is preoccupied with the length and structure of human life. The distinction that is closest to nature and is probably the eldest one shows the opposition of young and old age. In antiquity human life was segmented into three parts: childhood – maturity – old age, referring to the succession of growth, stability and decline. Usually the ages were illustrated by male figures, emphasizing on their physical characteristics. However, besides this structuring on three segments, we know other classifications regarding the phenomena of human existence.

KÉPEK

1. Az életkorok ábrázolása körbe rendezve.
Egy lap Robert de Lisle *Psalterium*ából,
miniatúra, 1339.

Forrás: http://de.wikipedia.org/wiki/De_Lisle-Psalter

2. Tankred von Lecce a szerencse kereke
alatt, miközben ellenfele, VI. Henrik
császár győzedelmeskedik.

Petrus de Ebulo, *Lieber ad honorem Aug-*
usti, Palermo, könyvillusztráció, 1196.

Forrás: http://de.wikipedia.org/wiki/Tankred_von_Lecce

3. Fortuna forgatja az élet kerekét.

Színezett fametszet, Erfurt, 15. század második fele.

Forrás: <http://rdk.zikg.net/gsdll/cgi-bin/library.exe?e>

4. A halál forgatja az élet kerekét.

Provinciális festmény,

Innsbruck környéke, 1800 körül.

Forrás: <http://www.kulturraumtirol.at>

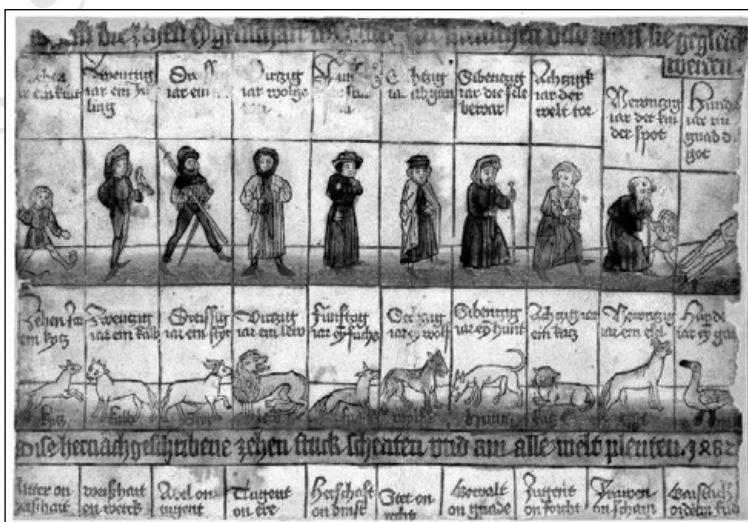

5. Az életkorok ábrázolása vízszintesen forgó keréken. Színezett fametszet, Németalföld (Kampen), 1558.
 Forrás: <http://resolver.sub.uni-hamburg.de/goobi/HANSb21933>

6. Életkorok ábrázolása – félkör alakba rendezve. Anglicus Bartholomeus fametszete a *De proprietatibus rerum* című könyvéből, 1486.
 Forrás: http://en.wikipedia.org/wiki/Bartholomeus_Anglicus#mediaviewer/File:Stages_of_Life_by_Bartholomeus_Anglicus_1486.jpg

7. A férfi életének tíz szakasza – lineáris elrendezésben. Színezett fametszet, délnémet, 1482. (Schenda 1983: Abb. 5.)

8. A férfi életének szakasza állatképekkel.

Ifj. Jörg Breu, fametszet, német, 1540.

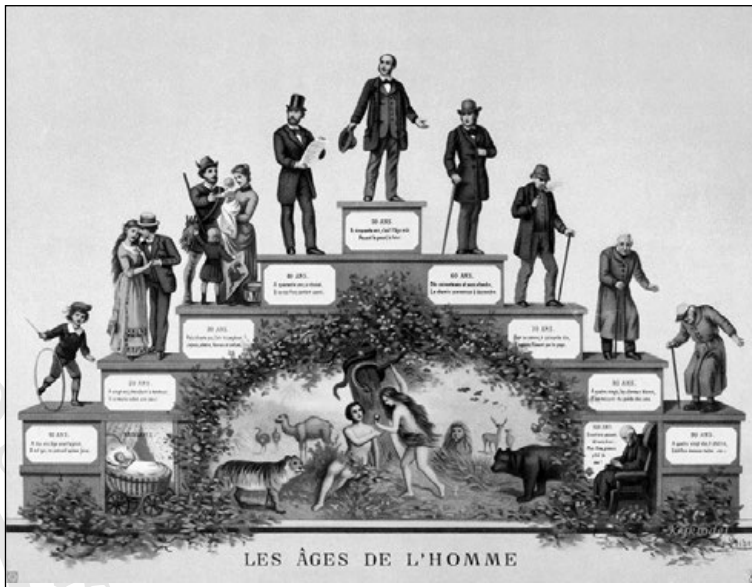
Forrás: <http://www.fulltable.com/vts/b/bridge/bridge.htm>

9. Gyermek- és ifjú kor.

Tobias Stimmer fametszete, Svájc, 16. század második fele.

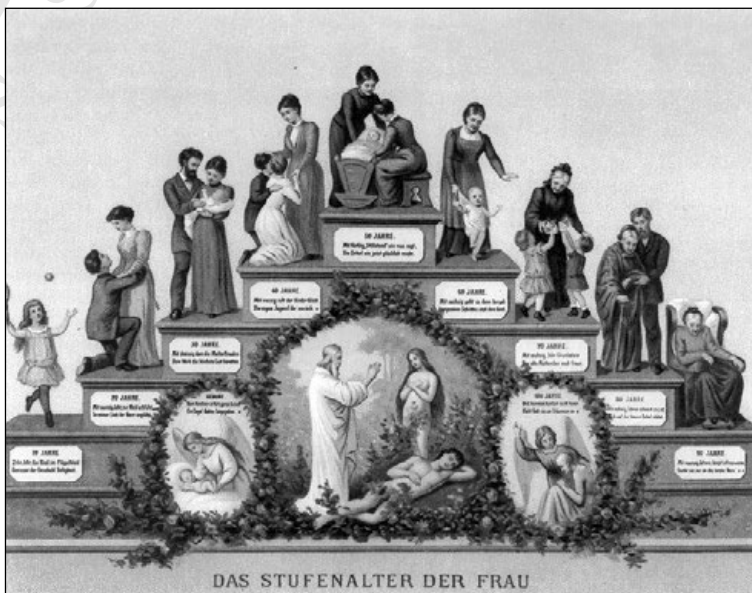
Forrás: <http://www.zeno.org/Kunstwerke/B/Stimmer,+Tobias>

10. A férfi életének szakaszai.

Színes litográfia, Verlag Gustav May Söhne, Frankfurt am Main, 1900.

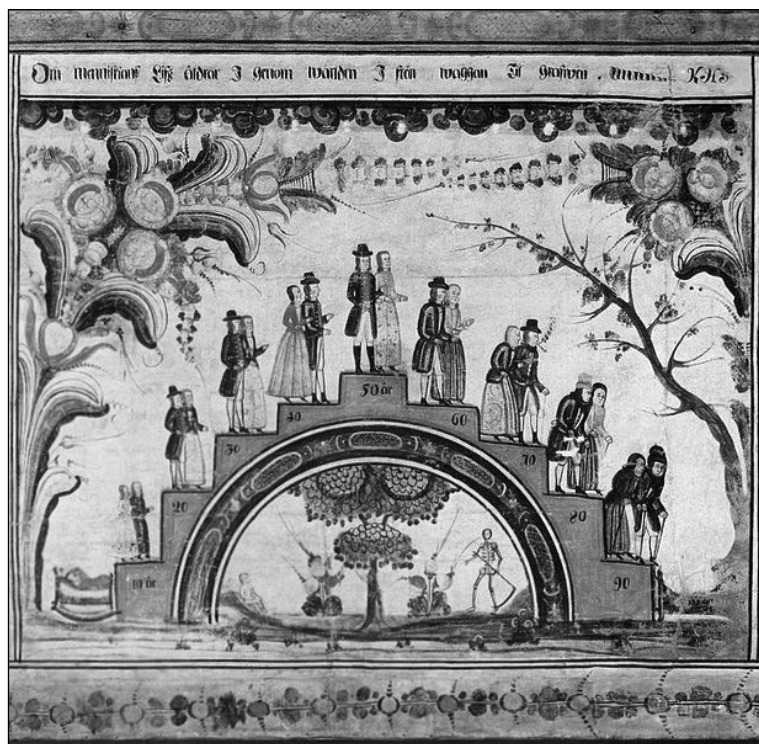
Forrás: <http://www.zeller.de>

11. A nő életének szakaszai.

Színes litográfia, Verlag Gustav May Söhne, Frankfurt am Main, 1900.

Forrás: <http://www.zeller.de>

12. Az ember életének tíz lépcsője.
Winter Carl Hansson festménye, Bingsjö-Dalarna, 1799.
Forrás: <http://www.zeller.de>